

**BARQAROR IQTISODIY O‘SHISHNI TA‘MINLASHDA MEHNAT RESURSLARI VA AHOLI
BANDLIGI****Yormonqulova Nargiza Ikromjon qizi**

Qo‘qon Universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishdan barqaror rivojlanish sari intilishning muhimligi va dolzarbligini bugungi tezkor davrning o‘zi talab qilmoqda desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Chunki, iqtisodiy o‘shish faqat mamlakatning umumiy rivojlanishini belgilaydi, barqaror rivojlanish esa aholining turmush darajasini, yashash sharoitlarini, huquq va erkinliklari, ta‘lim, savodxonlik darajalarini ham belgilab beradi. Jamiyatning, mamlakatning rivojlanishi faqat miqdor jihatdan emas, balki sifat jihatdan ham rivojlanishi lozim.

Kalit so‘zlar: ishchi kuchi, aholi bandligi, ishlab chiqarish infrastrukturasi, ish haqi, inson kapitali, iqtisodiy siyosat, iqtisodiy islohotlar, ishsizlik darajasi.

Barqaror iqtisodiy o‘shishga, barqaror rivojlanishga erishish bugungi kunda nafaqat rivojlanayotgan, balki rivojlanish arafasida turgan har bir mamlakatning eng dolzarb va muhim masalalaridan biri hisoblanadi. Barqaror o‘shishni ta‘minlovchi asosiy omillardan biri bu mamlakatda ishsizlik darajasini pasaytirish va bandlik darajasini ta‘minlashdir. Chunki mamlakatda ish bilan bandlik yetarli darajada ta‘minlangan bo‘lsa, aholining YaIMga qo‘shadigan hissasi ham oshib boradi. Pirovardida esa bu iqtisodiy o‘shishni ta‘minlaydi. Iqtisodiy o‘shish esa oxir-oqibat iqtisodiy rivojlanish, taraqqiyot va barqaror rivojlanishga zamin bo‘ladi. Makroiqtisodiy darajada ishsizlikni bartaraf etishda va bandlik darajasini oshirishda bir qancha muammolar mavjud. Ularni quyidagicha keltirishimiz mumkin:

- ✓ Ishlab chiqarish infrastrukturadagi kamchiliklar, ya‘ni ish o‘rinlarining yetishmasligi;
- ✓ Ish haqining kam miqdorda ekanligi;
- ✓ Ishchilarning malaka, qobiliyatlaridagi kamchiliklar;
- ✓ Ishchilar uchun yetarli bo‘lmagan shart-sharoitlar;
- ✓ Ishlash muhiti;
- ✓ Korrupsiya holatlari va boshqalar.

Mehnat sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi mamlakat aholisini munosib mehnat va munosib ish haqi bilan ta‘minlash, inson kapitalini rivojlantirish, kasbiy malakasini sifat jihatdan oshirish, samarali mehnat unumdorligini tashkil etish va tadbirkorlik faoliyatini yaratish hisoblanadi. Bandlik darajasini ta‘minlashning tub zamirida mamlakatdagi iqtisodiy siyosatning to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi yotadi. Eng avvalo, ishlab chiqarish sohasining rivojlanishi, inson kapitalining rolining muhimligi va uning rivojlanishi uchun mamlakatdagi e‘tibor, shart-sharoitning yetarliligi, daromadlar o‘rtasidagi tafovutlarning qisqartirilishi oxir-oqibatda, ishsizlikning pasayishiga, ishchi kuchining sifati ortishiga va bandlik darajasini oshishiga olib keladi.

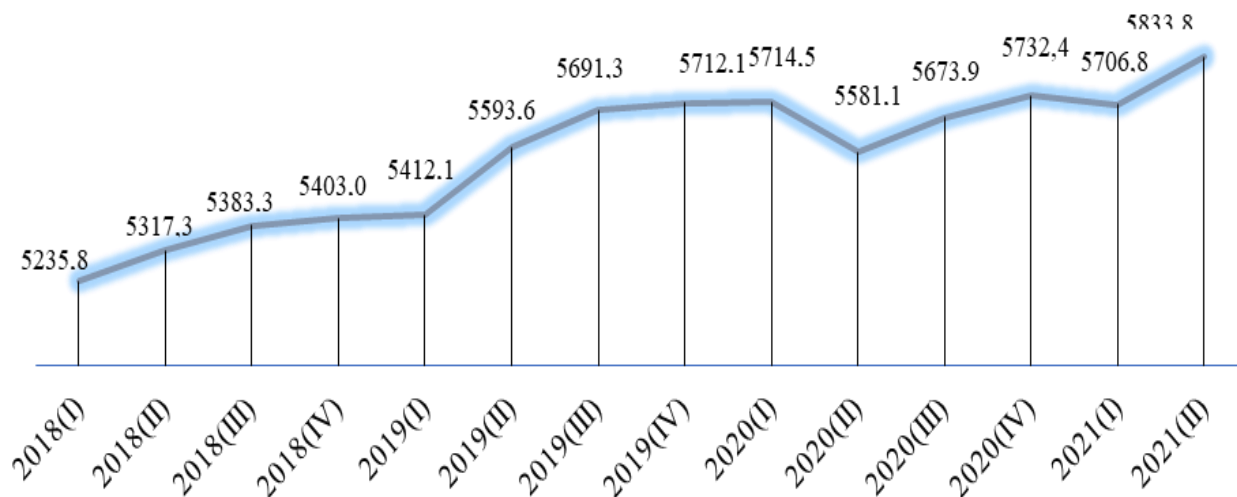
Ammo, mamlakatning rivojlanib borishi bu ishsizlik darajasini har doim ham pasaytiradi degani emas. Bu fikrga misol tariqasida bugungi kunda eng rivojlangan mamlakatlardan biri bo‘lgan AQSH iqtisodiyotini tahlil qilishimiz mumkin. AQSH iqtisodiyoti yuqori darajada rivojlangan bo‘lishiga qaramasdan, ishsizlik darajasi ham yuqori. Lekin buni iqtisodchilar mehnat

bozorida ishchilarning o‘z ish joylarini va mutaxassisliklarini faol almashtirish bilan izohlashadi. Ishsizlik holati asosan malakasi kam bo‘lgan aholi o‘rtasida yuzaga keladi. Mamlakatda ishchi kuchiga bo‘lgan talab va ishchi o‘rinlari yetarli degani, bu mamlakatda ishsizlik past darajada degani emas. Ishsizlik darajasining sifat jihatdan yuqori bo‘lishi ham ishsizlik darajasini pasaytiradi.

Mehnat bozorida amalga oshirilayotgan faol bandlik siyosatining asosiy maqsadi ham nafaqat aholini ish bilan bandligini ta‘minlash, balki aqliy va bilim jihatdan ham yuksaltirish va bo‘sh turgan resurslardan foydalangan holda mamlakatni rivojlantirish hisoblanadi.

Mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, davlat dasturlari zamirida aholi farovonligini oshirish, mamlakatni har tomonlama rivojlantirish maqsadlari yotadi.

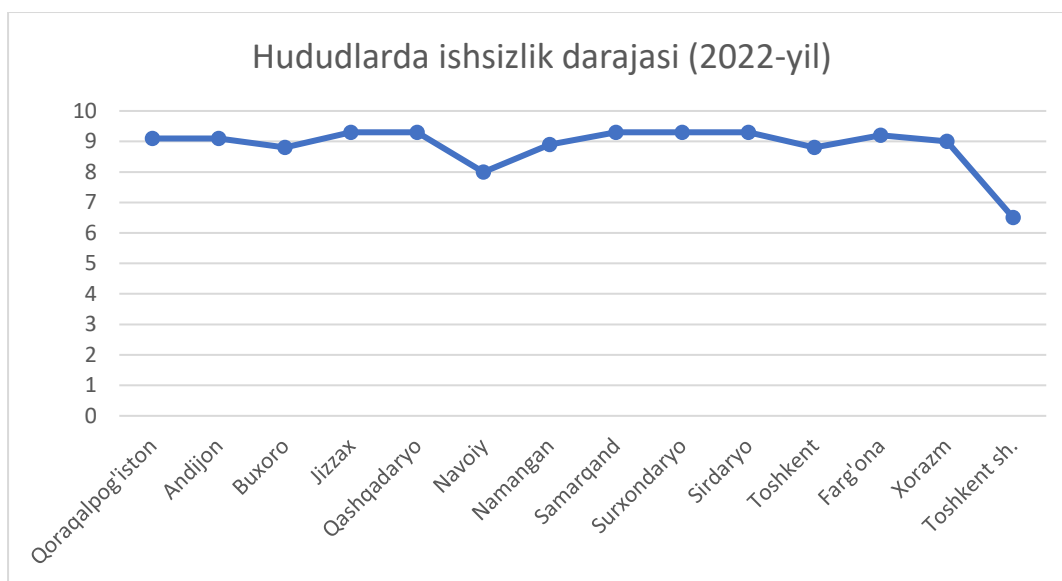
Quyidagi berilgan ma‘lumotlar orqali bandlik darajasini har yilning choraklik bosqichlarida oshganligini ko‘rishimiz mumkin:

1-rasm. Iqtisodiyotning rasmiy sektorida bandlar sonining o‘zgarishi dinamikasi, ming kishi

Aholining eng yuqori ish bilan bandlik holati asosan yilning III va IV choraklariga to‘g‘ri keladi. Chunki bu davrda aholining ko‘p qismi doimiy va mavsumiy ish bilan band bo‘ladi. 2020-yilning pandemiya davrida ishsizlik holatining yuqori suratlarda bo‘lganligi ish bilan bandlikning shu yilning II choragida quyi nuqtaga tushishiga sabab bo‘ldi (1-rasm).

Viloyatlar kesimida qaraydigan bo‘lsak, bandlik darajasining eng yuqori ko‘rsatkichlari Toshkent shahri, Toshkent viloyati va Navoiy viloyatlariga to‘g‘ri keladi. Hududlarni rivojlantirish jarayoni doirasida ham aholi bandligini ta‘minlash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun mamlakat budjetidan mablag‘ ajratilayotgani ham hududlarni bir-biridan ortda qolmagan holda rivojlantirishni ko‘zda tutadi.

2-rasm. O‘zbekiston Respublikasi hududlar kesimida ishsizlik darajasi (foizda)

Ishsizlik darajasi har bir hududda uning joylashuvi, ish o‘rinlari va boshqa mavjud shart-sharoitlardan kelib chiqqan holda turlicha bo‘ladi. Yuqorida berilgan rasmdan ham ma’lumki, ishsizlikning eng past darajasi Toshkent shahri (6.5%) va Navoiy (8%) viloyatlariga to‘g‘ri kelgan. Ishsizlikning nisbatan yuqori darajasi esa Surxondaryo, Sirdaryo, Qashqadaryo, Jizzax va Samarqand (9.3%) viloyatlariga to‘g‘ri kelgan.

Yuqorida keltirilgan muammolarga yechim sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

Eng avvalo, mamlakatda bandlik darajasini oshishi bu menhat bozoridagi ishchi kuchiga bo‘lgan talab va ishchi kuchi taklifidan kelib chiqadi. Agar bu ikki omil o‘rtasida muvozanat buziladigan bo‘lsa, bu o‘z-o‘zidan mamlakat rivojlanishiga ta’sir qiladi. Aytaylik, mamlakatda ish o‘rinlari ham, ishchi kuchi ham yetarli bo‘lsin. Ammo, talab qilinayotgan ish o‘rni uchun malaka va qobiliyatlar yetarli bo‘lmasa, bu ishsizlar sonining ko‘payishi olib keladi.

Bundan quyidagicha xulosa qilishimiz mumkinki, ishchi kuchining sifat jihatdan yuqori bo‘lishi ishsizlikni kamaytiradi. Boshqa tomondan olib qaraydigan bo‘lsak, ishchi kuchi malakasi yetarli, ishchi kuchi talabi ham, lekin ish haqi miqdorining kam ekanligi o‘z-o‘zidan ishchilarning ishlashga bo‘lgan xohishlarini pasaytiradi. Biz shunday yo‘l tutishimiz kerakki, ishchilarning malakasini yetarlicha rivojlantirish uchun shart-sharait yaratishimiz, keying navbatda ularni o‘zlariga mos ish va ish haqi bilan ta’minlashimiz lozim. Shundagina, ish jarayonining sifati oshadi, korrupsiya holatlari ham kamayadi va iqtisodiyotda o‘sish kuzatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. Nazariya va amaliyot. Darslik.– T.: Fan, 2019 yil. - 590 b.
2. Xolmo_minov Sh.R., Arabov N.U. Mehnat bozori infratuzilmasi. O_quv qo_llanma. –T.: Fan va texnologiyalar, 2016.
3. Abdurahmonov Q.X., Imomov V.A. O_zbekistonda mehnat potensialidan samarali foydalanish va uni boshqarish.-T.: –Akademiyajl, 2008. –B. 269.
4. www.stat.uz malumotlari
5. Aliyevich, Y. A. (2023). O ‘zbekiston iqtisodiy sharoitida inson resurslaridan foydalanishdagi faoliyat turlari. Qo ‘qon universiteti xabarnomasi, 1, 76-78
6. Nazarali, M. S. (2023). Google HRM funksiyalari hodimlarga qoygan talablari va yaratgan sharoitlari HRM dagi ishlarining taxlili. *Innovations in technology and science education*, 2(8), 1422-1431.